

FİİLDE ÇATI

Fiillerin, özneye ve nesneye göre aldıkları durumlara ve gösterdikleri özelliklere çatı denir.

Çatı yüklemi fiil olan cümlelerde aranır. Yüklemi isim ve fiilimsi olan cümlelerde çatı aranmaz.

Kardeşimin güzel bir kalemi **vardı**. (Çatı aranmaz.)

En iyi yaptığı iş şiir **okumaktır**. (Çatı aranmaz.)

A- Öznesine Göre Çatılar

1- Etken Fiiller

2- Edilgen Fiiller (-l, -n)

B- Nesnesine Göre Çatılar:

1- Geçişli Fiiller

2- Geçişsiz Fiiller

A- ÖZNESİNE GÖRE FİİL ÇATILARI

1- Etken Fiiller

Öznesi "gerçek özne" olan fiiller, etken fiillerdir. Gizli özne de gerçek öznedir.

Örnek:

➤ Ali sabaha kadar **uyumadı**. (*Uyumayan kim? - Ali*)
Uyumadı fiili, öznesine göre etken fiildir.

➤ Sonbaharda **ağaçlar** sararan yapraklarını **döker**. (*Döken ne? - Ağaçlar*)
Döker fiili, öznesine göre etken fiildir.

➤ Bu soruyu çok iyi **anladılar**. (*Anladılar fiilini yapan bellidir, öznesi gizlidir. Gizli özne de gerçek öznedir.*)
Anladılar fiili, öznesine göre etken fiildir.

2- Edilgen Fiiller

Gerçek öznesi olmayan, işi yapan kişinin belli olmadığı fiillerdir. Bu fiillerde "sözde özne" bulunur. Edilgen fiillerin yüklemi her zaman "-n" veya "-l" ekini almalıdır. Eylem başkası tarafından yapılmıştır.

Örnek:

Eşyalar eve **taşınmış**. (*Taşıyan belli değil, başkası tarafından taşınmış. Bu nedenle edilgen fiildir.*)

Eski evin camları kırılmış. (*Kırma işini yapan belli değil. Başkası tarafından kırılmış. Bu nedenle edilgen fiildir.*)

Cümlelerin öğeleri konusu **anlatılacak**.

Şairlerin en güzel şiirleri **okundu**.

Bu güzel haber tez zamanda **duyulmalı**.

Duvarlar maviye **boyansın**.

Bozulan yemek çöpe **atıldı**.

Kapı biraz sonra **açıldı**.

Çocuklar evlerine **gönderildi**.

! UYARI:

Yüklemde bildirilen işi yapan özne, aynı zamanda yapılan işten etkileniyorsa bu fiiller dönüşlü fiildir. Bunların gerçek öznesi vardır. Bu tür fiiller 8. sınıf düzeyinde etken fiil kabul edilir. Kaynaklarda "Hangisinde özne, kendi yaptığı işten etkilenmiştir?" şeklinde yer alan ifadelerde bu tür fiiller sorulabilir.

Ali maçıdan sonra yıkandı. (*Yıkayan da yıkanan da Ali. Ali bu eylemi kendi kendine yapar.*)

- Ablam düğüne gitmeden **süslendi**. (etken)
- 23 Nisan için sınıflar **süslendi**. (edilgen)
- Bu sözler üzerine birden öne **atıldı**. (etken)
- Yaramazlık yapan öğrenci okuldan **atıldı**. (edilgen)
- Sınava çok iyi **hazırlandı**. (etken)
- Misafirler için ikramlar **hazırlandı**. (edilgen)

Dövündü, üzüldü, bakındı, tarandı, kaşındı, alındı vb.

! UYARI:

Fiillere "-ş, -ış, -iş, -uş, -üş, -leş" eklerinin getirilmesiyle birlikte ya da karşılıklı yapma anlamı katılabilir. Bunlar da etken fiil kabul edilir.

Birlikte Yapma:

Güvercinler suya **üşüşmüştü**.

Seyirciler bu olaya **gülüştü**.

Çocuklar eve doğru **koşuştu**.

Karşılıklı Yapılma:

Apartman görevlisiyle **tartışmış**.
Yıllardır **haberleşmedik**.
İki ülke sonunda **anlaştı**.
Bu konuyu aramızda **tartışalım**.
Otelin müdürüyle dün **görüştüm**.

A- NESNESİNE GÖRE FİİL ÇATILARI

1- Geçişli Fiiller

Nesne alabilen fiillere “Geçişli Fiiller” denir. Yüklem “neyi, kimi” sorularına cevap verir. Fiilin önüne “onu” kelimesini koyarak bulabiliriz.

Örnek:

Aramak (*Onu aramak, olur. Yani aramak fiili nesne alabilir.*)
Bıçmek , bulmak, sormak, anlatmamak geçişli fiillerdendir.

Çocuklar öğretmenlerine çiçek **hediye etmişler**.
Akşam güzel bir belgesel **seyrettik**.
Murat’ı geziye **çağırdık**.
Bütün şiirlerini bu kitapta **toplamış**.
Anneme onu çok sevdiğimi **söyledim**.

! UYARI:

Eylemin geçişli olması için cümlede nesnenin olmasına gerek yoktur. Önemli olan eylemin nesne alabilmesidir.

- Akşama kadar bekledim. - (Bu cümlede nesne olmadığı halde fiil geçişlidir.)

2- Geçişsiz Fiiller

Nesne almayan fiillere “Geçişsiz Fiiller” denir. Yüklem “neyi, kimi” sorularına cevap vermez.

Örnek:

Uyumak (*onu uyumak, olmaz. Yani uyumak fiili nesne alamaz.*)

acımak, kalmak, yetişmek susmak, yatmak fiilleri geçişsiz fiillerdendir.

Bu söze sınıftakilerin hepsi **gülmüştü**.

Ağaçların yaprakları **sarardı**.

Odanın halini görünce **küplere bindi**.

Haberi alınca çok **üzüldük**.

İki saat kadar **dinlendiler**.

Bütün gün yattı, artık **kalksın**.

UYARI:

Geçişsiz fiiller “-r, -t, -dır” ekleriyle geçişli hale getirilebilir. Geçişli fiiller de aynı eklerle yeniden geçişli yapılabilir.

Örnek:

Geçişsiz

Geçişli

Durmak → durdurmak

Susmak → susturmak

Geçişsiz

Geçişli

gülmek → güldürmek

ağlamak → ağlatmak

Anlattığı fıkralara herkes güldü. (Geçişsiz)

Anlattığı fıkra ile herkesi güldürdü. (Geçişli))

Geçişli

Geçişli

İçmek → içirmek

okumak → okutmak

Geçişli

Geçişli

yazmak → yazdırmak

sevmek → sevdirmek

Yeni arabasını yıkadı. (Geçişli)

Yeni arabasını yıkattı. (Yeniden geçişli hale geldi)

www.omurgultin.com

- Gerçek eğitim kendinden en iyiyi vermektir -

Bu ders notuna www.omurgultin.com sitesinden de ulaşabilirsiniz.

HAZIRLAYAN ÖMÜR GÜLTİN